

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2023, c. 9, s. 2: 1563-1601

Ateistlerin Siyer'in Mekke Dönemine Bakışı Üzerine Bazı Değerlendirmeler Some Evaluations on Atheists' Perspective on Mecca Period of Sîrah

Ramazan TOPAL

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ABD,

Asst. Prof., Hatay Mustafa Kemal University,

Faculty of Theology, Department of Islamic History

ramazantopal_31@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-4236-4289

DOI: 10.47424/tasavvur.1366604

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 26 Eylül / September 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Kasım / November 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Topal, Ramazan. "Ateistlerin Siyer'in Mekke Dönemine Bakışı Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9 / 2 (Aralık 2023): 1563-1601. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1366604>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Tanrı inancını kabul etmeyen ateizm, bu inancın yer aldığı tüm dinleri eleştirmektedir. Özellikle modern dönem ateizmi birçok eleştirisini bilimsellik adına yapmaya çalışmakta, fikirlerini bu yöntemle yaygınlaştırmaya gayret etmektedir. Ülkemizde de aynı yöntem takip edilmektedir. Birçok internet sitesi, sosyal medya hesapları, makale, dergi ve kitap gibi yayınlarla ateizm yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Ateistlerin ülkemizde yaptığı faaliyetlerde yoğunlaştığı ve çeşitli eleştiriler yaptığı din, doğal olarak İslâm'dır. Ateistler, ateizmin Türkiye toplumunda belli bir ciddi karşılığının bulunmaması sebebiyle toplumun büyük çoğunluğunun inandığı İslâm'a karşı iddialarını dile getirirken bilimi kullanmaya ve fikir özgürlüğünü öne çıkarmaya çalışmaktadır. Ateizmin ülkemizdeki dinle alakalı eleştirileri İslâm, Hz. Muhammed ve Kur'ân-ı Kerim merkezinde toplanmaktadır. Özellikle Hz. Muhammed'in hiç yaşamadığı, dolayısıyla onun tebliğ ettiği bir İslâm ve Kur'ân'dan bahsedilemeyeceği, büyük bir imparatorluk haline gelen Emevîler'in devletin devamlılığını sağlamak amacıyla bugünkü anlamda İslâm ve Kur'ân'ı icat ettikleri iddia edilmektedir. Ateistler bu ve benzeri iddialarını Hz. Peygamber'in hayatının bazı kesitleriyle irtibatlandırıp dile getirmektedir. Dolayısıyla ortaya siyere dair çok sayıda iddia çıkmakta ve bunların incelenmesi gerekmektedir. Bugüne kadar Hz. Peygamber'in hayatına dair öne sürülen bu iddialar hakkında siyer alanında yapılan Türkçe bir çalışma tespit edilememiştir. Bu çalışmada alandaki zikredilen boşluğu doldurmak amacıyla, ilk olarak ateistlerin Mekke dönemi ile alakalı bazı iddiaları belirlenmiş; bu iddialar konularına göre sınıflandırılarak siyer açısından değerlendirilmiştir. İnanç ve fikir özgürlüğüne önem veren ve bunları sıkça dile getiren ateistlerin, İslâm ve Müslümanlar hakkındaki fikirlerini düşünceden eyleme, yazıya vb. faaliyete dönüştürünce; söz konusu hassasiyetlerinin ortadan kalktığı gözlemlenmiştir. İncelenen döneme has olmak üzere ateistlerin Hz. Peygamber ve İslâm'ı tümünden reddetmeyi amaçladığı ve yazılarını da buna göre şekillendirdiği, çoğu zaman iddialarda buldukları konular hakkında önemli detaylara yer vermediği belirlenmiştir. Bunun yanında ilmî anlamda literatür ve bilgi eksikliği göze çarpmakta; birçok konunun ana mecrasından çarpıtıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ateizm, Siyer, Mekke, Hz. Muhammed, İslâm.

Abstract

Atheism, which does not accept belief in God, criticizes all religions that include this belief. Especially modern period atheism tries to make many of its criticisms in the name of scientific and tries to spread its ideas with this method. The same method is followed in our country. Atheism is tried to be spread through publications such as many websites, social media accounts, articles, journals and books. The religion on which atheists focus their activities in our country and make various criticisms is naturally Islam. Atheists try to use science and highlight freedom of thought while voicing their claims against Islam, which the majority of the society believes in, since atheism does not have a serious equivalent in Turkish society. Criticisms of atheism regarding religion in our country are gathered in the center of Islam, Hz. Muhammad and Quran. Especially It is claimed that Hz. Muhammad never lived, therefore it is impossible to talk about an Islam and the Quran that he preached, and that the Umayyads, who became a great empire, invented Islam and Quran in their current sense in order to ensure the continuity of the state. Atheists relate these and similar claims to some parts of the Prophet's life. Therefore, there are many claims about Sîrah and they need to be examined. Until today, no Turkish study in the field of Sîrah has been determined regarding these claims made about the life of the Prophet. In this study, in order to fill the mentioned gap in the field, firstly, some claims of atheists regarding Mecca period were determined; These claims were classified according to their subjects and evaluated in terms of sîrah. Atheists, who attach importance to freedom of belief and thought and express these frequently, when turn into their ideas about Islam and Muslims from thought to action, writing, etc.; It has been observed that these sensitivities have disappeared. Specific to the period examined, it has been determined that atheists aimed to reject the Prophet and Islam completely and shaped his writings accordingly, and often did not include important details about the subjects on which they made claims. In addition, there is a lack of scientific literature and information; It is seen that many topics are distorted from their main media.

Keywords: Atheism, Sîrah, Mecca, Hz. Muhammad, Islam.

Giriş

Ateizm kısaca ilahî dinlerde kâinatın yaratıcısı olarak kabul edilen tanrıyı kabul etmemek demektir.¹ Doğal olarak ateizme inanana ateist denilmektedir. Sadece burada yapılan tarife bakılarak ateizmin İslâm, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi tanrı inancına sahip dinlere açıkça cephe aldığı ve onlara karşı mücadele ettiği söylenebilir. Zaman ve mekâna bağlı olarak mücadele ettiği etkin dinin farklılaştığı söylenmelidir. Meselâ ateistler Batıda Hıristiyanlıkla, Ortadoğu'da İslâm ile mücadele etmekte olup, eleştiri, yorum vb. faaliyetlerini bu dinlere karşı yapmaktadır.

Bugünkü anlamda ateizmin tarihi çok eski dönemlere dayanmamakta; kökü XVIII. yüzyılın başlarına kadar gidebilmektedir.² Elbette mutlak anlamda ateizmin tarihi çok eski devirlere kadar uzanır; fakat burada çalışmanın hacmini aşmamak ve yoğunlaşılan hususun modern dönemdeki ateizm olarak sınırlamak isteğiyle detaylara girilmemiştir. XIX. Yüzyıldan itibaren kendisini bilimle özdeşleştirip,³ bilim üzerinden yaygınlaşmaya çalışan modern ateizmin bu alanda epeyce başarılı olduğu söylenebilir.⁴ Ateizm dünya çapındaki etkisini XX. asrın ortalarına kadar devam ettirmiştir.⁵ Bu zaman aralığından itibaren de bölgesel olarak etkili olmaktadır.

Ateizm, küresel etkisini yitirmeye başlarken İslâm dünyasına batıya nispetle geç dönemlerde girmiştir. Dolayısıyla İslâm dünyasının önemli ve etkili ülkelerinden biri olan Türkiye'de de ateistler faaliyetlerine bu dönemde başlamıştır. Ateistler doğal olarak Türkiye'de hâkim din olan İslâm'a karşı faaliyetlerini yürütmektedir. Sosyal medya, çeşitli internet siteleri,⁶ makale, dergi,

¹ Ferhat Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18-19 (2005), 348, 349; Aydın Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 14. Ayrıca bk. Robin Le Poidevin, *Ateizm : İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 21.

² İbrahim Coşkun, *Ateizm ve İslam: Kelamî Açından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 16, 52; Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 43-44.

³ Ayrıca bk. Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme", 355-356.

⁴ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 43-45.

⁵ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 11.

⁶ Bu konuda meselâ bk. Saliha Vidinlioğlu, *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

kitap vb. yayınlarla bu faaliyetlerini halka arz etmektedir.⁷ Fakat bunu yaparken kendilerinin slogan olarak kullandığı fikir özgürlüğüne saygı duyma kaidesi, söz konusu kendileri değil de Müslümanlar olunca birden ortadan kalkmakta ve hakaret, küçük görme vb. toplum ahlakına uymayan, hoşgörü sınırlarına riayet etmeyen bir yöntem önümüze çıkmaktadır. Bu yöntem onların internet siteleri, sosyal medya hesapları ve yayınlarında açıkça görülmektedir.

Ülkemizde ateistler İslâm dinine karşı olan eleştirilerini Turan Dursun, İlhan Arsel, Arif Tekin, Muazzez İlmiye Çığ gibi yazarlardan istifade ederek yapmaktadır.⁸ Çalışmada incelenen metinlerde ise daha çok Turan Dursun'un⁹ adının daha sık geçtiği belirtilmelidir. Ateistler faaliyetlerini yürüttükleri mecralarda iddialarını genellikle Tanrı'nın varlığı, peygamberler ve ahiret hayatı konularında dile getirmekte¹⁰ ve bunların olmadığını ispat sadedinde çeşitli fikir ve teoriler öne sürmektedir. Doğal olarak da peygamberlik ve peygamberleri kabul etmeyen ateistler, peygamberlerin hayatlarına dair her şeyi değersiz saymaktadır. Bunu yaparken bazıları tümünden her şeyi reddederken; bazıları ise doğrudan değil de hayatlarına dair verileri inceleme sonucunda kabul etmediğini göstermeye çalışmaktadır. Onların bu tutumu Hz. Muhammed için de geçerli olup Türkiye'deki ateistler de Hz. Muhammed'in hayatının çeşitli kesitleri hakkında çok sayıda iddiada bulunarak, onu ve getirdiği din olan İslâm'ı tenkit etmektedir. Neticede azımsanmayacak boyutta siyer ve İslâm tarihi hakkında birçok iddia ortaya çıkmıştır.

⁷ Bu konuda Ateizm Derneğinin çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. Bk. Ateizmderneği, "Ateizm Derneği Artık Yalnız Değildir" (Erişim 25 Eylül 2023).

⁸ Saliha Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı ve Hz. Peygamber'e Yöneltilen Eleştiriler", *DİSAR: Din Sosyolojisi Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2022), 36-46, 73. Ateistler yerli yazarlar dışında Richard Dawkins, Sam Harris, Daniel Dennett ve Christopher Hitchens gibi yabancı yazarlardan da istifade etmektedirler. Detaylı bilgi için bk. Vidinlioğlu, *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması*, 46-61.

⁹ Meselâ bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Neden Yazılmıştır?" (Erişim 01 Haziran 2023); Yüce Manitu, "Alemlere Rahmet Olarak Gönderilen Resulullah" (Erişim 02 Ağustos 2023).

¹⁰ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 81. Ayrıca bk. Coşkun, *Ateizm ve İslam*, 16.

Ateistlerin siyer ve İslâm tarihi hakkındaki bu iddialarına yönelik, bu iki alanda şimdiye kadar yapılmış herhangi bir müstakil Türkçe bir çalışma tespit edilememiştir.¹¹ Bununla beraber kelim alanında Saliha Vidinlioğlu'nun *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması* adında Yüksek Lisans tezi ve bundan faydalanarak hazırlanan "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı ve Hz. Peygamber'e Yöneltilikleri Eleştiriler" adlı makalesi ateistlerin siyer alanındaki iddialarına yönelik önemli tespitlerde bulunmaktadır.¹² Yazar ateistlerin siyer ile alakalı iddialarının içeriği hakkında bilgiler vermekte¹³ ve bu içeriklere dair çeşitli eleştiriler yapmaktadır.¹⁴ Değindiği konularda ateistlerin ihmal ettikleri noktalara, eleştirilerindeki yöntem eksikliğine vurgu yapmakta ve bazı örnekler vererek onların çelişkili ve belirli olmayan bir metot inşa ettiklerini belirtmektedir.¹⁵ Bununla beraber çalışmanın kelim alanında yapılması ve bundan dolayı tespitlerin sınırlı kalması, yapılan eleştirilerde siyerin kaynak ve araştırmalarına müracaat edilmediği için kapsamlı bir değerlendirmenin yapılmaması,¹⁶ konunun siyer açısından incelenmesini gerektirmiştir.

-
- ¹¹ Siyer ve İslâm tarihi dışında ateizm hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Meselâ bk. Cemalettin Erdemci vd. (ed.), *İslâm Düşüncesinde Ateizm Eleştirisi* (Ankara: Elis Yayınları, 2019); Coşkun, *Ateizm ve İslam*; Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*; Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme"; Murat Oral, "Kur'an'a Göre Kavimlerin İlahi Daveti İnkâr Gerekçeleri -Ateizm, Agnostisizm ve Deizm Bağlamında", *Güncel Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları* (İstanbul: Kitâbi, 2023), 61-99.
- ¹² Vidinlioğlu, *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması*; Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı".
- ¹³ Meselâ bk. Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı", 79, 81, 87-90.
- ¹⁴ Meselâ bk. Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı", 77, 79, 80, 84, 88, 89.
- ¹⁵ Meselâ bk. Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı", 89-90.
- ¹⁶ Örneğin makaledeki "Hz. Peygamber'in Özel Hayatına Dair Eleştiriler" adlı başlığa bakıldığında söz konusu iddialar hakkında eleştiri yapılırken siyer kaynakları ve araştırmalarına müracaat edilmediği, değerlendirme yapılırken bunlardan faydalanılmadığı görülmektedir. Bk. Vidinlioğlu, "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı", 87-90.

Bu çalışmada ateistlerin Hz. Peygamber'in hayatının Mekke dönemi ile alakalı önemli iddialarının pozitifateizm.wordpress.com ve turandursun.com gibi ziyaretçi ve tıklanma sayısı fazla siteler, haci-haci.typepad.com ve kloroben.blogspot.com gibi Hz. Peygamber'in hayatına dair çok sayıda iddiayı içeren siteler ve ateizm.blogs-pot.com, alfa-sorgulama.blogspot.com, baharkilic.org, ateistcanavar.wordpress.com, tanselsemir.blogspot.com, bilgehانبengi.blogspot.com, turandursunbloglari.wordpress.com, dinsiz.blogspot.com ve ateizmderneği.org.tr adresli çeşitli ateist internet sitelerinden taranarak belirlenmiştir.¹⁷ Çalışmanın hacmi ve sınırlılığı dikkate alınarak ateist sosyal medya hesapları ve ateistlerin diğer çalışmaları araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Bu aşamadan sonra yukarıda isimleri zikredilen internet sitelerinde tespit edilen iddialar konularına göre tasnif edilmiş; hakkında iddia bulunan konulara dair kısaca bilgi verildikten sonra sözkonusu konu ile ilgili iddialar kaydedilmiştir. Ardından bu iddialar siyerin kaynak ve araştırmalarından istifade edilerek değerlendirilmiştir.

1. Araplarda Putperestliğin Tarihi

Mekke, Medine ve Tâif halkı dâhil Arapların önemli bir kısmı İslâm'dan önce putlara tapmaktaydı. Bazıları Hz. İbrâhim'in tebliğ ettiği Hanif dinine mensuptu. Kuzey Arabistan'da ise Hıristiyanlık yaygındı. Bununla beraber Çok Tanrıcılık, Yahudilik, Mecûsîlik, Maniheizm ve Mazdeizm gibi çok sayıda inanç sistemi Araplar arasında kendine yer bulmuştur.¹⁸ Dolayısıyla Resûlullah'ın ilk defa Mekke'de tebliğ etmeye başladığı İslâm dini başlangıçta daha çok putperest Araplarla muhatap olmak durumunda kalmıştır.

haci-haci.typepad.com adresli sitede Arapların birkaç asırla ifade edilemeyecek kadar uzun bir süredir putperest olduğu ve bundan dolayı onların bir nesil gibi kısa bir süre içinde bu inançtan vazgeçmelerinin imkân dâhilinde olmadığı iddia edilmektedir.¹⁹ Fakat bu iddiaya şu açıklamayı getirmek mümkündür. Hicaz'daki Araplar putperestlikten önce Hz. İbrâhim'in getirdi-

¹⁷ Bu sitelerin önemli bir kısmı Vidinlioğlu'nun çalışmalarında da incelenmiştir. Bk. Vidinlioğlu, *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması*, 4.

¹⁸ Mahmut Kelpetin, *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan*, ed. Mustafa Çağrıncı (İstanbul: KURAMER Yayınları, 2016), 201-212.

¹⁹ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Din Zorlamadır" (Erişim 01 Haziran 2023).

ği Hanîf dinine inanmaktaydı. Mekke'deki siyasi hâkimiyet el değiştirdiğinde dini inanışta da sarpmalar olmuştur. Buradaki Arapların Huzaa kabilesi idaresinde iken kabilenin lideri Amr b. Luhay ile birlikte putlara tapmaya başladığı belirtilmektedir.²⁰ Bunun da ikinci Sâsânî imparatoru I. Şâpûr'un (240-272) ilk senelerine denk geldiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla Hicaz'daki putperestliğin en fazla 370 yıllık bir tarihi arka planı bulunduğu anlaşılmaktadır.²¹ Bununla beraber yukarıda belirtildiği üzere bölgedeki Arapların tamamı putperest olmamış, hanîf dini gibi farklı inançlara sahip olanlar da olmuştur. Bu yapı bu şekliyle 610 yılına kadar gelmiştir.

kloroben.blogspot.com adresli sitede Arapların putperestliğiyle alakalı dikkat çeken başka bir iddia daha bulunmaktadır. Buna göre İslâm'dan önce Araplar putlara değil Allah'a ibadet ederlerdi. Putlar sadece bir araçtır. İslâm ile birlikte putlar kaldırıldı. Yerine Muhammed aracı olarak konuldu.²² Bu iddia İslâm inancını ve dinini bilmemekten ileri gelmektedir. Putperest Arapların putlara kurban kesmesi, hediyeler sunması, etrafının tavaf edilmesi ve yanında fal oklarının çekilmesi gibi İslâm'da Hz. Muhammed'e tapmayı içeren herhangi bir öge bulunmamaktadır. Zaten söz konusu ateist sitede buna dair örnek de verilmemektedir.

2. Kız Çocuklarının Gömülerek Öldürülmesi

Arapların önemli bir kısmı câhiliyede fakirlik vb. sebeplerden dolayı kız çocuklarını diri diri gömerlerdi. Aşağıda bahsedileceği üzere Kur'ân, hadis ve diğer İslâm tarihi kaynaklarında bu husus açık bir şekilde dile getirilmektedir. Bununla beraber turandursun.com adresli sitede kız çocuklarını diri diri

²⁰ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye (el-Mektebetü'ş-şâmile)*, thk. Mustafa es-Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafız Şelebi (Kahire: Matba'atü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1375), 1/76; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1421), 7/292; 13/137; 14/391; 22/309; 23/110, 262; 35/174.

²¹ Kasım Şulul, *Ana Hatlarıyla Siyer-i Nebi*, ed. Cevher Şulul (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020), 106.

²² Yüce Manitu, "'İslâm'dan Önce Araplar Allah'ı Bilmez, Putlara Tapardı.' Yalanı" (Erişim 02 Ağustos 2023).

gömme âdetinin bir yalandan ibaret olduğu²³ ve bunun gerçek olduğu varsayıldığında yaygın olmaması gerektiği iddia edilmektedir. Ayrıca yaygın olduğu takdirde Araplarda kadınların varlığının tehlikeye düşmesinin söz konusu olması gerektiği ifade edilmektedir.²⁴

Kız çocuklarını öldürme âdetinin Kur'ân,²⁵ hadis kitapları²⁶ ve İslâm tarihi kaynaklarında açıkça ve detaylı bir şekilde geçmesi, bu olayın inkâr edilemeyeceğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in annesi Aminé'nin

²³ turandursun.com, "İslam Öncesi Dönemde 'Kız Çocuklarının Diri Diri Gömüldüğü' Yalanı" (Erişim 17 Haziran 2023).

²⁴ turandursun.com, "İslam Öncesi Dönemde 'Kız Çocuklarının Diri Diri Gömüldüğü' Yalanı".

²⁵ et-Tekvîr 8/8-89; en-Nahl 16/58-59.

²⁶ Resûlullah'ın kız çocuklarını gömmekten Allah'a sığındığı belirtilmektedir. Bk. Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1403), 10/440; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 30/79, 169; Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî) Abd b. Humeyd, *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, ed. Seyyid Subhî el-Bedrî es-Sâmîrrâî vd. (Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1408), 150; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 1409), 111; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Züheyr Nâsır en-Nâsır (Dâru Tavkî'n-Necât, 1422), "İstikrâz", 19 (3/120); "Rikâk", 22 (8/100); Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Dâru'l-Muğnî, 1421), "Rikâk", 38 (3/1810-1811).

Resûlullah kız çocuğu olup da onu erkek çocuğuna tercih etmeden itinayla büyütenin (Ahmed b. Hanbel, 2001, 3/426; Ebû Dâvûd, ts., "Edeb", 120 (4/337); Hâkim, 1990, 4/196; Beyhakî, 2003, 11/153-154), onlara iyi davrananın (Ahmed b. Hanbel, 2001, 4/15), onları güzel bir şekilde yetiştiren anne-babanın cennete gireceğini haber vermektedir. Bk. Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, thk. Kemal Yûsuf el-Hût (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409), 5/222; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/148; Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Tânk b. İvezullah b. Muhammed vd. (Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415), 6/205; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411), 4/195; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *Şu'bü'l-îmân*, thk. Abdülalî Abdülhamîd Hâmid (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423), 11/144-145.

amcasının da kendi kızı Sevde bint Zühre'yi öldürmeye teşebbüsü ²⁷bile olayın uydurma olmadığını gösterir niteliktedir.²⁸ Günümüzde yapılan birçok araştırmada da bu âdetin Araplarda var olduğu ve yoğunluğunun dönemlere göre değişiklik gösterdiği ortaya konulmuştur. Sadece bu âdetin Arapların genelinde yaygın olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Her hâlükârda bu âdetin câhiliye Araplarında var olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı araştırmalarda âdetin belli kabilelere has olduğu ve genele yayılmadığı iddia edilmektedir.²⁹ Buna rağmen diğer araştırmalarda bu âdetin Mekke,³⁰ Medine -I. Akabe Biatı'ndaki çocuklarını öldürmeme şartından³¹ aynı olayın Medine'de de gerçekleştiği anlaşılmaktadır-, Yemen ve civarı dâhil Arapların genelinde icra edildiği ve bilindiği belirtilmektedir.³² Bununla beraber toplumun çoğunun bu uygulamayı gerçekleştirmediği, özellikle göçebelerde daha çok görüldüğü³³ ve İslâm'a yakın dönemde milâdî 6. yüzyılda uygulamanın devam etmekle beraber iyice azaldığı,³⁴ fakat namus kaygısı vb. sebeplerle Temîm gibi bazı kabilelerde bu âdetin tekrar çoğaldığı ifade edilmektedir. Yavuz Yıldırım bu konuyla alakalı olarak çocuk öldürme olgusunun icra edildiği kabileler incelendiğinde kabiledeki kişilerin çoğunun buna müracaat etmediğini, bilhassa kabilelerin önde gelenlerinin bundan

²⁷ Ebü'l-Ferec Nürüddîn Alî b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye: İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427), 1/68; Cevâd Ali, *el-Mufassal fi târihi'l-'Arab kable'l-İslâm* (Dârü's-Sâkî, 1422), 9/89.

²⁸ Ali R. Yenice, "Şefkatin Donmuş Hali: Cahiliyede Annelerin Kız Çocuklarını Gömmesi", *Osmanlı'nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İpşirli Amağanı*, ed. Adem Koçal - Zeynep Berktaş (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 2/513.

²⁹ Meselâ bk. Ahmet Akbaş, "Kur'an'da Zikredilen 'Evlat Öldürme' Olgusuna Dair Güncel ve Mesaj odaklı Bir Okuma", *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk*, 6-8 Kasım 2020 (İzmir: Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj San. ve Tic. A.Ş., 2021), 830; Ahmet Acarlıoğlu, "Câhiliye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi: İslam Tarihi Perspektifinden Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/1 (2019), 458.

³⁰ Yavuz Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2003), 92.

³¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/433.

³² Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", 91.

³³ Adnan Demircan, "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* II/3 (2004), 19-20.

³⁴ Yenice, "Cahiliyede Annelerin Kız Çocuklarını Gömmesi", 2/512-513.

kaçındığını belirtmektedir.³⁵ Dolayısıyla uygulama geniş bir coğrafyaya yayılmış; fakat toplumun çok az bir kısmı tarafından uygulanmıştır. Bu bilgiler dikkate alındığında Arap Yarımadası gibi büyük bir bölgede Yıldırım'ın ifadesiyle "ortalama on aileden birinde sadece bir çocuk öldürüldüğü farz edilse bile, ne kadar çok sayıda çocuğun hayat hakkının elinden alındığı tahmin edilebilir" ³⁶ ve böylece İslâm'ın bu konuya bakışı daha iyi anlaşılabilir.

Aynı sitede Arapların kız çocuklarını öldürmesini konu edinen yazılarda ilgili olaya sebep olarak zikredilen maddelerin birbiriyle çeliştiği iddiası dile getirilmektedir.³⁷ Câhiliye döneminde Arapların çocuklarını öldürme sebepleri olarak genellikle şunlar zikredilmektedir:

- 1- Fakirlik, geçim sıkıntısı ve rızık endişesi
- 2- Namus ve iffet endişesi
- 3- Arabistan'daki ekonomik kaynakların yetersizliği
- 4- Kızın kendi kabilesi ve ailesine dengi olmayan biriyle evlenme ihtimali
- 5- Ailede çok sayıda kız çocuğu olması
- 6- Erkeğin güç ve maddi kazanç vb. unsurlar bakımından kabileye daha faydalı olmasına karşın kadının kabileye yük addedilmesi
- 7- Kız çocuğunun uğursuzluk kabul edilmesi
- 8- Çocuğun gayr-i meşru olması ve çocuktaki sakatlık vb. fiziksel engeller
- 9- Tanrıya kurban etme inancı. Bu noktada Yıldırım, Arapların bu işe manevî ve vicdanî yönden bir meşruiyet sağlama çabası olduğuna işaret etmektedir.³⁸

Bunlardan ilk ikisi daha çok öne çıkmaktadır.³⁹ Yukarıda sayılan sebeplerin hepsi aynı zamanda etkili olmamış ve dönemsel olarak tesirli

³⁵ Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", 98.

³⁶ Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", 98.

³⁷ turandursun.com, "İslam Öncesi Dönemde 'Kız Çocuklarının Diri Diri Gömüldüğü' Yalanı".

³⁸ Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", 84.

olmuşlardır. Özellikle fakirlik unsurunun her dönemde ve uzun süreli etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eserlerde birçok sebebin bir arada zikredilmesi bu olayın varlığını şüpheye düşürecek bir husus değildir. Sebepleri birbiriyle ilişkilendirerek olayı inkâr etmenin mantıklı bir yönü bulunmamaktadır. Çünkü âyetler ve diğer kaynaklardaki rivayetlere bakıldığında sebeplerin aynı anda etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Âyetlerde fakirlik sebebi⁴⁰ ve dinî inanışları⁴¹ sebebiyle gerçekleştirilen öldürmelerin ayrı ayrı zikredilmesi buna misal olarak verilebilir.

Câhiliyede sadece kız çocuklarını öldürme söz konusu değildi. Aksine erkek çocuklarının da öldürüldüğü vakidir. Kur'ân'da bazı âyetlerde buna atf vardır.⁴² Bununla beraber erkeklerin kızlara nazaran daha kolay ve güvenli bir şekilde büyümesi ile kabile için daha fayda getirici olması hasebiyle öldürme hususunda çoğunlukla kız çocuğu tercih edilmekteydi. Öte taraftan çocukların çeşitli sebeplerle öldürülmesi veya kurban edilmesi sadece Araplara has bir durum değildir. Dinî veya dünyevî birçok sebepten dolayı birçok Afrika kabilesi, Avustralya yerlileri, Aztekler, Mayalar, İnkalar, Keltler, Soğdlar, Hititler, Yunanlılar, Romalılar, Cermenler, Fenikeliler, Mısırlılar, Hintliler, Çinliler, Moğollar, Yahudiler ve genellikle Samî kavimlerde bu tür uygulamaların gerçekleştiği ifade edilmektedir.⁴³ Kaynaklardaki verilerden hareketle Arap yarımadasında kız çocuklarını öldürme âdetinin en azından Hz. Peygamber'in bi'setinden bir asır önce başladığı söylenmektedir. Kızı Leyla'yı öldürmeye teşebbüs eden (Adî) Mühelhil b. Rebîa'nın⁴⁴ 525 civarında vefatı dikkate alınarak bu görüş dile getirilmektedir. Fakat tam bir tarih verilememektedir. Ayrıca fakirlik sebebiyle icra edilen öldürmenin tarihinin çok eski zamanlara kadar gitmesinin imkân dâhilinde olduğu ifade edilmektedir.⁴⁵ Bu olaya dair

³⁹ Demircan, "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti", 29; Akbaş, "Evlât Öldürme' Olgusu", 831-832.

⁴⁰ el-İsrâ 17/31.

⁴¹ el-En'âm 6/136-137.

⁴² Meselâ bk. el-En'âm 6/137, 140; el-Mümtehhine 60/12.

⁴³ Demircan, "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti", 10-11. Ayrıca bk. Acarlıoğlu, "Câhiliyye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi", 445.

⁴⁴ Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğâni* (Beyrut: Dâru lhyâ'i't-Türâsî'l-'Arabî, 1415), 11/35.

⁴⁵ Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", 90.

kayıtların azlığı, bu işin az sayıda yapıldığını değil, aksine insanların yapılan işten utanıp gizlemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.⁴⁶ Bazı tarihçiler bu âdetin İslâm'ın gelişinden kısa bir süre öncesinde başladığını söylemektedir.⁴⁷

Ateistler “Kız çocuğunu diri diri gömen de (çocuğu) gömülen de cehennemdedir” hadisinin⁴⁸ zahirinden yola çıkarak ve hadis hakkında yapılan değerlendirmeleri göz ardı ederek İslâm'ı eleştirmeye çalışmaktadırlar.⁴⁹ Hadisin sebab-i vürudu, iki adamın Resûlullah'ın yanına gelip câhiliye döneminde misafiri ağırlayan fakat bir kızını da diri diri gömen annelerinin ahiretteki durumunu sormaları üzerine Hz. Peygamber'in zikredilen hadisi söylemesidir.⁵⁰ Hadiste problem olan “gömülen kız çocuğu da cehennemdedir” ifadesidir. Bu ifade hakkında çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Fakat burada çalışmanın hacmini aşmasından dolayı ve konunun ateistlerin yaptığı gibi bu kadar basit ve yüzeysel değerlendirilemeyeceğine dikkat çekmek amacıyla önemli görülenler zikredilmektedir. Bir görüşe göre “gömülen/mev'ûde” ifadesinin aslında “çocuğu gömülen kadın/mev'ûdetün lehâ” idi; fakat buradaki “lehâ” metinden hafzedildi.⁵¹ Dolayısıyla tercüme buna göre yapılmalıdır. Diğer bir görüşe göre Resûlullah'ın iki adama verdiği cevap sadece söz konusu gömülen kız için geçerlidir. Bu kız buluş çağına erdikten sonra gömülmüş olabilir.⁵² Bazı âlimler hadisin zahirini esas almış ve çocukların babalarına tabi olduğu hususu dikkate alarak onların cehennemlik olduğuna

⁴⁶ Yenice, “Cahiliyede Annelerin Kız Çocuklarını Gömmesi”, 2/514, 515.

⁴⁷ Acarlıoğlu, “Câhiliye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi”, 447.

⁴⁸ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Saydâ - Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), “Sünne”, 18 (4/230); Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî Bezzâr, *Müsned*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988), 5/36, 42, 220-221; Ebû Saîd el-Heysen b. Küleyb b. Süreyc eş-Şâî, *Müsned*, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1414), 2/118.

⁴⁹ turandursun.com, “İslam Öncesi Dönemde ‘Kız Çocuklarının Diri Diri Gömüldüğü’ Yalanı”.

⁵⁰ Şâî, *Müsned*, 2/118.

⁵¹ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Hüseyin b. Hasen er-Remlî el-Makdisî Ahmed b. Hüseyin er-Remlî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, ed. Hâlid er-Rabât (Feyyûm: Dâru'l-Felâh, 1437), 12/322.

⁵² Ahmed b. Hüseyin er-Remlî, *Şerh*, 18/284.

hükmetmişlerdir.⁵³ Bunun yanında Aynî (ö. 855/1451) *Umde'*sinde konuya dair çok sayıda rivayeti kapsamlı bir şekilde değerlendirmekte ve câhiliye Araplarının da dâhil müşrik çocuklarının fıtrat üzere doğduklarını ve buluş-
dan önce vefat ettikleri takdirde cennete gireceklerini kaydetmektedir.⁵⁴ Hz. Peygamber'in bir hadisinde cennete girecekler arasında veîd/mev'ûde'yi de sayması⁵⁵ dikkat çekmekte ve sadece bir hadisi esas alıp görüş bildirmenin yanlışlığı ortaya çıkmaktadır. Adnan Demircan söz konusu ifadenin sonraki dönemlerdeki tartışmaların gölgesinde üretildiğine iddia etmektedir.⁵⁶

3. İslâm'ın Başlangıç Tarihi ve Hz. Muhammed'in Yaşayıp Yaşamadığı Üzerine

Ateistler Hz. Muhammed'in aslında hiç yaşamadığını ileri sürmektedir. Onlara göre Kur'ân Hz. Peygamber'in getirdiği bir kitap değildir. Aksine Kur'ân Emevîler tarafından kitap haline getirilmiş ve bu icraat onların imparatorluk kurmalarını kolaylaştırmıştır.⁵⁷ İslâm'ın da kökü Sümerlilere kadar uzanmakta olup, Emevîler döneminde imparatorluğun sağlamlaşması ve devamı için ortaya çıkarılmıştır.⁵⁸ Aslında İslâm'ın bir başlangıcı bulunmamaktadır. İslâm gizemli sosyal süreçler geçirmiştir. Zikredilen iddiaları dile getiren ateistler bu konularda bilgi veren İslâmî kaynakların güvenilir olmadığını ileri sürerek devasa bir İslâmî literatürü yok saymaktadır. Durum böyle olun-

⁵³ Ahmed b. Hüseyin er-Remlî, *Şerh*, 18/273-274.

⁵⁴ Detaylı bilgi için bk. Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, ts.), 8/30-31.

⁵⁵ Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, ts., 8/31.

⁵⁶ Demircan, "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti", 16.

⁵⁷ Meselâ bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Mucizeleri" (Erişim 01 Haziran 2023). İbnü'r-Râvendî (ö. 301/913-14?)'ye atıfla Arapların büyük bir devlet kurunca, bu devleti muhafaza etmek ve varlıklarını hukukî bir zemine oturtmak için İslâm diye bir din oluşturdukları iddia edilmektedir. Bunun için İslâm literatüründe mühlid olmakla suçlanan birinin görüşüne başvurulması manidar olmakla beraber bu yöntem onların aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Söz konusu iddia için bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed Neden Yaşamamıştır" (Erişim 31 Mayıs 2023). İbnü'r-Râvendî hakkında detaylı bilgi için bk. İlhan Kutluer, "İbnü'r-Râvendî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000).

⁵⁸ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslâm'ın İslahı Mümkün Müdür?" (Erişim 03 Haziran 2023).

ca çeşitli iddialarda bulunulmakta ve garip düşünceler serdedilmektedir. Örneğin Müslüman Arapların ele geçirdikleri bölgelerdeki halkların hayatlarını ciddi anlamda değiştirdiği ifade edilmektedir. Bunu da “ilginç bir güç” olarak niteledikleri İslâm’la yaptıkları belirtilmektedir.⁵⁹ Buradaki tabir dikkat çekmekte ve İslâm ile alakalı bazı hususların görmezden gelinmeye çalışıldığı görülmektedir. Buradaki anlayışı başka konularda görmek mümkündür. Meselâ İran halkının Müslüman olmakla beraber Araplardan farklı sosyal yaşantı, örf, âdet vb. özelliklere sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁶⁰ Bu vurgu da sanki Müslüman Arapların İslâm’ı kabul eden toplulukları tamamen kendine benzettiği düşüncesiyle yapılmaktadır. Hâlbuki İranlılardan başka Türkler vs. milletler de Müslüman olduğu halde Araplaşmamıştır. Dolayısıyla İslâm’ın içeriği ve mesajlarının bilinmediği veya görmezden gelindiği ortaya çıkmaktadır.

haci-haci.typepad.com adresli sitede İslâm ilâhî bir din değil de, birçok kültür ve medeniyetin sentezi olarak takdim edilmeye çalışılmaktadır. İddiaya göre ilk Araplar eski Yunan kültür ve medeniyetine maruz kalmışlar. Böylece çok tanrılı bir inanç sistemi vb. inançları ve bunlarla alakalı birikimlere sahip olmuşlar; bu vesileyle İslâm dinini oluşturmuşlardır. İddia sahipleri bu etkilenmenin izlerini göstermek amacıyla birçok kurgu ortaya atmaktadır. Meselâ Allah lafzının dışı tanrı için kullanıldığı ileri sürülmektedir.⁶¹ Hâlbuki Allah kelimesinin değil de Lât kelimesi için böyle bir iddia vardır. Fakat bu kelimenin de Arap grameri açısından Allah lafzının müennesi olma durumu ise zayıf bir ihtimaldir.⁶² Bu çerçevede Hübel’in erkek tanrı olduğu iddiasının⁶³ dayanağı belirtilmemektedir.⁶⁴ Hâlbuki olması gereken iddianın kaynağının bildirilmesidir. Ayrıca ileri sürüldüğü gibi Allah’ın kızları ifadesi

⁵⁹ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, “İslam Dışı Kaynaklar Ve İslam’ın Başlangıcı” (Erişim 27 Mayıs 2023).

⁶⁰ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, “İslam Dışı Kaynaklar Ve İslam’ın Başlangıcı”.

⁶¹ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, “Arap Mitolojik Figürleri” (Erişim 24 Mayıs 2023).

⁶² Detaylı bilgi için bk. Tevfik Fehd, “Lât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 27/107.

⁶³ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, “Arap Mitolojik Figürleri”.

⁶⁴ Hübel hakkında detaylı bilgi için bk. Ömer Faruk Harman, “Hübel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998).

Kâbe'deki bulunan putlar için⁶⁵ kullanılmamaktadır. Aksine Kâbe'de bulunmayan Lât, Menât ve Uzzâ için Allah'ın kızları ifadesi kullanılmaktadır.⁶⁶ Velhasıl çok tanrılı bir inanç sistemi ile tek tanrılı bir dini kıyaslamak mantıklı değildir.

Benzer bir şekilde turandursunbloglari.wordpress.com adresli sitede "Muhammed'in Öğretmenleri mi? Bel'am, Yaiş, Addas, Yessar, Cebr, İrani Selman..." alt başlığında Hz. Peygamber'in bu şahısların birikiminden istifade ettiği iddia edilmektedir. Garip bir şekilde bu iddia Taberî'nin (öl. 310/923) *Tefsîr'*indeki müşriklerin Resûlullah'ın Kur'ân'ı Arap olmayan birinden öğrendiği iddiasını reddeden Nahl 16/103. âyetinin sebab-i nüzulüne dair nakledilen rivayetlere dayandırmaktadır. Âyetin tercümesi: "Hiç kuşkusuz, "Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır, bunun dili ise açık seçik Arapça'dır.". Bu rivayetlerin çoğunda açıkça Resûlullah'ın bu kişi veya kişilere (iki kişi) dini öğrettiği anlatılırken, sadece bir rivayette Allah Resûlü'nün (kutsal) bir kitap okuyan iki kölenin yanına oturup onları biraz dinlediği belirtilmektedir. Ayrıca bu rivayetlerde genellikle tek kişiden bahsedilir. Bu kişi rivayetlerde Bel'âm, Ya'îş, Cebr ve Selmân-ı Fârisî şeklinde farklı adlarla anılmaktadır. Şahıs sayısı bakımından âyete de bu rivayetler uymaktadır. Birkaç rivayette iki kişiden bahsedilir. Bir rivayette bunların adlarının Cebr ve Yesâr olduğu zikredilir.⁶⁷ Dolayısıyla söz konusu sitedeki başlıkta ve bu başlığın altında iddia ediliği gibi çok sayıda kişiden söz edilmemekte; aksine çoğunlukla bir, nadiren iki kişi anılmaktadır. Sitedeki yazının bu rivayetleri ve âyetlerde zikredilen müşriklerin iddiaları aleyhine olmasına rağmen kullanmaya çalışması, yazıyı kendisiyle çelişen bir duruma sokmaktadır. Tüm bunlara rağmen iddialarını zorlama kurgularla dile getiren yazıda, Müslümanların konu hak-

⁶⁵ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Arap Mitolojik Figürleri".

⁶⁶ en-Nahl 16/57; en-Necm 53/19-23. Ayrıca bk. Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, thk. Ahmed Zeki Paşa (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 2000), 19. (12)

⁶⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420), 17/299-300.

kındaki mütalaaları zayıf bulunmakta, Taberî'nin rivayetlerinin yazıdaki iddiaları desteklediği düşünülmemekte veya bu şekilde inanılmak istenmektedir.⁶⁸

İslâm'ın bir kökeni olduğunu kabul etmeyen anlayış, onun geçmiş ve günümüzdeki varlığını inkâr etme gayesiyle birçok gerekçe üretmeye çalışmaktadır. Bunlardan birisi, İslâm'ın zorla milletlere kabul ettirildiğinin ileri sürülmesidir.⁶⁹ Geniş bir coğrafyaya yayılan İslâm zorla kabul ettirilseydi bir tepki/isyan vs. olurdu ve bu tarihte kayıt altına alınırdı. Hâlbuki tarihte böyle bir kayıt bulunmamaktadır. Bu tezi desteklemek amacıyla bazı iddialarda bulunulmaktadır. Örneğin, Hıristiyanlığın I. Konstantin'in (306-337) kabulüyle hızlı bir şekilde yayılıp devletin dini olduğu iddiası bunlardandır.⁷⁰ Bu bile bu iddianın ciddi bir araştırma mahsulü olmadığını göstermektedir. Hâlbuki Konstantin'in Hıristiyanlığı benimsediği dönemde zaten Hıristiyanlık imparatorluğun topraklarında hızla yayılmakta olup Hıristiyanlar toplumsal olarak güçlenmişti. Güney Avrupa, Anadolu ve Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümü Hıristiyan olmuştu. Yani Hıristiyanlığın Konstantin ile birden gelişip yayıldığı iddiası temelsizdir.⁷¹

3.1. Resûlullah'ın Doğum Tarihi

Hz. Muhammed'in yaşamadığı iddiasını temellendirmek için onun doğum yılının kesin olarak bilinmediği ileri sürülmekte ve bu konuda ciddi bir

⁶⁸ Bk. Turan Dursun Blogları, "Muhammed'in Öğretmenleri" (Erişim 19 Aralık 2023). Aynı yazıda benzer bir şekilde Mekkeli müşriklerin Resûlullah'ın anlattıklarını Yemâme'de adı Rahmân olan bir adamdan öğrendiği iddiası dile getirilerek Hz. Peygamber'in bu adamdan da istifade etmiş olabileceğini ileri sürülmektedir. Müşriklerin söz konusu iddiası İbn İshâk'ın (öl. 151/768) eserinde geçmektedir. İşin ilginç tarafı ise yazının İslâm kaynaklarında dile getirilip reddedilen hususları gerçekmiş gibi sunmaya çalışmasıdır. Bunun önemli sebebi de elinde iddiasını destekleyecek hiçbir delilin olmaması olduğu düşünülmektedir. İbn İshâk'ın rivayeti için bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1398), 199; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/297. Yemâme'de adı geçen Rahmân ile alakalı ayrıca bk. Cevâd Ali, *el-Mufassal*, 11/40.

⁶⁹ İslâm-Bir Ateistin Kaleminden, "Din Zorlamadır".

⁷⁰ İslâm-Bir Ateistin Kaleminden, "Din Zorlamadır".

⁷¹ Detaylı bilgi için bk. Kürşat Demirci, "Hıristiyanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/332-333.

bilgi yokluğu olduğu izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.⁷² Nitekim, gün ve milâdî yılda ihtilaf olmakla beraber ateistlerin iddia ettiği gibi devasa bir problem yoktur. Siyer kaynaklarında Resûlullah'ın Fil yılında, Rebülevvel ayında, bir pazartesi günü doğduğu belirtilmekte; fakat Rebülevvel'in hangi günü olduğu hususunda ihtilaf edilmektedir.⁷³ Doğum tarihi olarak milâdî 569,⁷⁴ 570⁷⁵ ve 571⁷⁶ yılları verilmektedir.⁷⁷ Ayrıca 63 yaşında vefat ettiği bilgisi üzerinde ittifak bulunan bir görüştür.⁷⁸ Dolayısıyla ortada onun yaşamadığı görüşüne delil teşkil edecek çok büyük bir ihtilaf varmış gibi ifade ve beyanda bulunmak ilmî değildir.

3.2. Hıristiyan Kaynaklarında Hz. Muhammed

Kilise ve manastırın kaynaklarında İslâm'ın başlangıcı ve Hz. Muhammed ile alakalı hiçbir bilgi ve kayıta ulaşılamadığı iddia edilmekte⁷⁹ ve garip bir şekilde hiçbir kaynak gösterilmeksizin çok iddialı ifadeler kullanılmaktadır.⁸⁰ Bu görüşe ciddi bir araştırma yapılmadan varıldığı anlaşılmaktadır.

⁷² Meselâ bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed ve İslam Efsanesinin Başlangıcı" (Erişim 31 Mayıs 2023).

⁷³ Meselâ bk. İbn İshâk, *Sîret, Sîret*, 48; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/158-159; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1388), 1/100-101; 3/8; Ebû Amr Halife b. Hayyât b. Halife eş-Şeybânî el-Basrî Halife b. Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât*, thk. Süheyl Zekkâr (Dâru'l-Fikr, 1414), 52, 53; Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Zirikli (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417), 1/68, 92; 4/301; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Târîhu'l-ümmem ve'l-mülûk ve sîlatü tarihî't-Taberî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1387), 2/155-156, 293, 393; 3/217; 11/504.

⁷⁴ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., 2003), 2/788; Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), 174, 178-179.

⁷⁵ Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi* (İstanbul: KURAMER, 2018), 220.

⁷⁶ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 61.

⁷⁷ Casim Avcı, *Muhammedü'l-Emîn Allah Resûlü'nün Peygamberlik Öncesi Hayatı* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2021), 63.

⁷⁸ Detaylı bilgi için meselâ bk. Ayrıca bk. Şulul, *Kronoloji*, 1040-1042.

⁷⁹ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam Dışı Kaynaklar Ve İslam'ın Başlangıcı"; İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam'ın Başlangıcı" (Erişim 21 Mayıs 2023).

⁸⁰ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Erken İslam" (Erişim 31 Mayıs 2023).

Hâlbuki 7. yüzyılın ilk ve ikinci yarısında telife edilip günümüze ulaşan Hıristiyan kaynaklarında Hz. Muhammed ve İslâm hakkında bilgiler yer almaktadır.

Konu hakkında yapılan araştırmalarda 7. ve 8. yüzyıllarda Hristiyanların kaleminden yazılıp günümüze ulaşan eserlerde Resûlullah'ın adı, onun bazı faaliyetleri ve İslâm'ı tebliği açıkça zikredildiği belirtilmektedir.⁸¹ Meselâ 660'lı yıllarda Ermeni piskopos Sebeos'un telif ettiği tarih kitabında Hz. Muhammed, onun bazı özellikleri ve getirdiği dinle alakalı bazı bilgiler yer almaktadır.⁸² Dolayısıyla Allah Resûlü'nün yaşayıp yaşamadığı veya İslâm'ın başlangıcı ile alakalı şüpheler dile getirmenin bilimsel anlamda bir değeri bulunmamaktadır.

Bazı ateistler İslâm ve Hz. Muhammed'i eleştirmek amacıyla Yuhannâ ed-Dımaşkî'nin İslâm'ı Hıristiyanlık'tan sapan bir inanış olarak kabul etmesine tutunmaktadır.⁸³ Dolayısıyla kendi argümanları eksik veya zayıf olunca Hıristiyanların iddialarına sarılmaya başlamışlardır.⁸⁴

3.3. İlk Siyer Eseri ve Müellifi

⁸¹ Bu kayıtlar için meselâ bk. Zafer Duygu, *İslâm ve Hristiyanlık Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 191, 192, 198, 201, 202, 210, 383, 385, 386-388, 392. Konu hakkında etraflıca bilgi edinmek için Zafer Duygu'nun *İslâm ve Hristiyanlık* adlı eserine bakınız.

⁸² Sebeos, *The Armenian History attributed to Sebeos*, çev. R. W. Thomson (Liverpool: Liverpool University Press, 1999), 95-96. Ayrıca 610 ile 847 arası İslâm-Bizans ilişkileri hakkında bilgi içeren eserler için bk. Casim Avcı, *İslâm-Bizans İlişkileri* (İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 5-12.

⁸³ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam Öncesi Araplar" (Erişim 26 Mayıs 2023).

⁸⁴ Yuhannâ ed-Dımaşkî'nin söz konusu eserinin Hz. Peygamber ve İslâm ile alakalı kısmı hakkında detaylı bilgi ve bunların değerlendirmeleri için bk. İsmail Taşpınar, "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî (649-749) ve İslâm", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2001), 23-54. Yuhannâ ed-Dımaşkî'nin İslâm'a dair yazdıklarının Türkçe tercümesi için bk. Taşpınar, "Yuhanna ed-Dımaşkî (649-749) ve İslâm", 50-54. Yuhannâ ed-Dımaşkî'nin ilgili metni için bk. Yuhannâ b. Sercûn (Serge Yuhannâ ed-Dımaşkî Sargon) b. Mansûr b. Sercûn, *Saint John of Damascus Writings (The Fathers of The Church Series)*, çev. Frederic H. Chase (Washington: The Catholic University Of America Press, 1958), 37/153-160.

Resûlullah'ın hayatı hakkında yapılan çalışmaların ilkinin, onun vefatından 250-300 yıl sonra yazıldığı iddia edilerek bu konudaki bilgilerin güvenilirliğine gölge düşürülmek istenmektedir. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in hayatının yazımındaki öncelik 80/699 yılında doğan İbn İshâk'a ait olduğu ileri sürülmektedir. Bununla beraber aynı yazıda aslında İbn İshâk'ın ilk siyer yazarı olmadığı iddia edilmekte ve ilk siyer müellifi olarak Taberî takdim edilmektedir.⁸⁵ Öte yandan İbn İshâk'ın hocası Zührî'nin (ö. 124/742)⁸⁶ ve Zührî'nin hocası Urve b. Zübeyr'in (ö. 94/713) de Hz. Muhammed'in hayatını anlatan *el-Megâzî* adında bir eser yazdığı belirtilmelidir. Meselâ Zehebî (ö. 748/1348), İbn Kesîr (ö. 774/1373), İbn Hacer (ö. 852/1449) ve Aynî'nin bazı eserlerinde Urve b. Zübeyr'in *el-Megâzî*'si olduğu belirtilmekte ve bu eserden iktibaslar yapılmaktadır.⁸⁷ Aynı şekilde İbn İshâk'tan yaşça daha büyük olan

⁸⁵ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed Neden Yaşamamıştır".

⁸⁶ Meselâ bk. Mustafa b. Abdullah el-Kostantinî Hâcî Halife Kâtip Çelebî, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmî'l-kütüb ve'l-fünûn* (Bağdat: Mektebetü'l-Müsennâ, 1941), 2/1460, 1746; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin* (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-'Arabî, ts.), 2/7; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdris el-Kettânî el-Hasenî Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe li-beyânî meşhûri kütübî's-sünneti'l-müşerrefe*, thk. Muhammed el-Muntasır b. Muhammed ez-Zemzemî b. Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 1414), 106-107; Ebû't-Tayyib Muhammed Sıddîk Bahâdır Hân b. Hasen b. Alî el-Kannevcî Sıddîk Hasan Han, *Ebcedü'l-'ulûm* (Dâru İbn Hazm, 1423), 520; M. Fuad Sezgin, *Târîhu't-türâsî'l-'Arabî el-mücellledü'l-evvel el-cüz'ü's-sânî et-tedvînü't-târîhî*, çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî vd. (Medine: Câmî'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1411), 77.

⁸⁷ Bk. Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, ed. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401), 2/28; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1424), 1/242; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şîrî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-'Arabî, 1408), 5/275; Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1379), 5/333; Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Nuhabü'l-efkâr fi tenkîhi Mebâni'l-ahbâr fi şerhi Meâni'l-âsâr*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim (Katar: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1429), 4/57.

Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758)⁸⁸ ve Süleyman b. Tarhân'ın (ö. 143/761)⁸⁹ da *el-Megâzî* adında bir eseri bulunmaktadır.

haci-haci.typepad.com adresli sitede yukarıdaki iddianın devamı niteliğinde İbn İshâk'ın *Sîret'*inin günümüze ulaşmadığı iddia edilmektedir.⁹⁰ Hâlbuki bahsedilen İbn İshâk'ın *Sîret'i* günümüze ulaşmıştır.⁹¹ Dolayısıyla yazı tamamen araştırma yapılmadan bilgisizce yazılmış görünmektedir.

Diğer taraftan günümüze ulaşan en eski siyer eserinin müellifinin Taberî olduğu iddia edilmektedir. Bu iddiada bulunurken Taberî'nin vefat tarihi 992⁹² olarak verilmekte ve bunun kasıtlı olarak iddiayı desteklemek amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki onun vefat tarihi 923 (hicrî 310)'tür.⁹³ Fakat hâlihazırda günümüze ulaşan en eski siyer eserinin müellifi, 758 (hicrî 141) yılında vefat eden ve son günlerde bulunup neşredilen *Megâzî'*nin sahibi Mûsâ b. Ukbe'dir.⁹⁴

Velhasıl buradaki temel iddianın ilmî anlamda hiçbir değeri bulunmamaktadır. Taberî'nin dönemine gelinceye kadar Mûsâ b. Ukbe'nin *Megâzî'*si dışında İbn İshâk, Vâkıdî (ö. 207/823), İbn Sa'd (ö. 230/845), Halîfe b. Hayyât (ö. 240/854-55) gibi daha önce yaşayan âlimlerin günümüze ulaşan eserlerinde Hz. Muhammed'in hayatına dair yer alan devasa bilgilere ne denilmesi gerekmektedir! İbn İshâk'ın *Sîret'i* Resûlullah'ın tüm hayatını anlatmakta; Vâkıdî'nin *Megâzî'*si Hz. Muhammed dönemindeki askerî seferleri detaylı bir

⁸⁸ Bk. Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbîlî İbn Hayr, *Fehresetü İbn Hayr el-İşbîlî*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf ve Mahmûd Beşşâr 'Avvâd (Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2009), 286; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Mu'cemü'l-müfhehres ev tecrîdü 'esânîdî'l-kütübî'l-meşhûra ve'l-'eczâi'l-mensûra*, thk. Muhammed Şekkûr el-Meyâdîni (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1418), 74.

⁸⁹ Bk. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/506; 8/51; Sezgin, *et-Tedvînü't-târîhî*, 83.

⁹⁰ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed Neden Yaşamamıştır".

⁹¹ Meselâ bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*; İbn İshâk, *Sîret*.

⁹² İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed Neden Yaşamamıştır".

⁹³ Meselâ bk. Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422), 2/553.

⁹⁴ Yapılan neşri için bk. Ebû Muhammed Mûsâ b. Ukbe b. Ebî Ayyaş el-Kureşî el-Esedî el-Medenî Mûsâ b. Ukbe, *Megâzî seyyidînâ Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem*, thk. Muhammed et-Taberânî (Fas: Menşûrâtü'l-Beşîr Ben'atyye, 2023).

şekilde ele almaktadır.⁹⁵ İbn Sa'd'ın *et-Tabakât*'ının ilk iki cildi Hz. Muhammed'in hayatını içermektedir.⁹⁶ Halife b. Hayyât *Târîh*'inde Hz. Muhammed'in hayatından bahsetmektedir.⁹⁷

3.4. Kur'ân'da Hz. Muhammed'in Hayatı

Kur'ân'da Resûlullah'ın hayatı hakkında bir siyer kitabı gibi çok detaylı bilgi verilmemesi, onun yaşamadığı tezini desteklemek için istismar edilmektedir.⁹⁸ Öncelikle Kur'ân bir biyografi veya tarih kitabı değildir. Ondan dolayı Hz. Muhammed'in hayatına Kur'ân'da geniş bir şekilde yer verilmesini beklemek yanlıştır. Kaldı ki kitabın muhatabının tüm insanlar olması hasebiyle Hz. Peygamber'e belli bir oranda yer verilmesi de tabiidir. Bununla beraber Kur'ân'da Hz. Muhammed'in "ey peygamber", "ey resûl", "Allah ve resûlü" gibi çeşitli şekilde muhatap alınmış; "hayatın hakkı için ..." (el-Hicr 15/72) denilerek ona iltifat edilmiş ve ona kıyamet gününde bulunacağı "makâm-ı mahmûd" (el-İsrâ 17/79) konumu verilmiştir. Bunlara ilave olarak Kur'ân'ın 114 sûresinin 40'ünün adını, Hz. Peygamber'i veya onun muasırlarının davranışlarını ilgilendiren noktaları anımsatan bir kelimedenden aldığı ifade edilmektedir.⁹⁹

Kur'ân'ın Hz. Muhammed'in hayatı hakkında hiçbir bilgi vermediği iddiası araştırılmadan acelece verilmiş bir yargıya benzemektedir. Aksine Kur'ân Hz. Peygamber'in hayatının ve şahsiyetinin önemli kesitleri hakkında bilgiler vermektedir. Resûlullah'ın doğduğu ve yetiştiği bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, buradaki halkın aile hayatı, dinî inanışları, eğitim durumları, sosyal ve idari düzen, hac ve haram aylar, düşünce hayatı, Resûlullah'ın nesebi, nübüvvet öncesi hayatı, ahlakı, aile hayatı, müminlerle ilişkisi, ilk vahiy, müşriklerin İslâm tebliğine karşı tepkileri ve faaliyetleri, Mekke'de Müs-

⁹⁵ Eserin basılmış bir neşri için meselâ bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Medenî el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beirut: Dâru'l-A'lemî, 1409).

⁹⁶ Basılmış bir neşri için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*.

⁹⁷ Bk. Halife b. Hayyât, *Târîh*, 52-99.

⁹⁸ Meselâ bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Muhammed Var Mıdır?" (Erişim 02 Haziran 2023).

⁹⁹ Detaylı bilgi için bk. Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009).

lûmanlara yapılan baskı ve işkenceler, Habeşistan ve Medine'ye hicret, Müslümanların Mekke'deki toplumsal konumu, İslâm'ın Medine ve çevresine yayılması, Münafıklar ve faaliyetleri, Yahudiler ve İslâm ve Müslümanlara karşı tutumları, onlarla yapılan savaşlar, Bedir Gazvesi,¹⁰⁰ Uhud Gazvesi, Müreysi' Gazvesi,¹⁰¹ İfk Hâdisesi,¹⁰² Hende¹⁰³ ve Tebük Gazvesi,¹⁰⁴ Hudeybiye Antlaşması ve Mekke'nin fethi ve Resûlullah'ın vefatı gibi konular hakkında Kur'ân'da çeşitli bilgiler bulunmaktadır.¹⁰⁵

3.5. Hicret

Bilindiği üzere Hz. Muhammed'in 622 senesinde, doğup büyüdüğü Mekke'den Medine'ye gitmesi şeklinde kısaca tarifi verilen bu olaya İslâm tarihinde hicret denilmektedir. haci-haci.typepad.com adresli sitede Bizans'ın Sâsânîler'e karşı mücadele ettiği savaşta 622 yılından itibaren başarılı olmaya başlaması bir zafer olarak takdim edilmekte ve Müslümanların bu olayı Resûlullah'ın hicreti şeklinde yansıttıkları ileri sürülmekte¹⁰⁶ ve bu şekilde Hz. Peygamber'in hayatının önemli bir kesiti yok sayılmaya çalışılmaktadır. Bu çıkarımın konuya vakıf olmamaktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Yazarın 622 yılında kazanılan Bizans zaferi ile ne kastettiği de belli değildir. Müellif hicreti bu zaferin sonuçları ile irtibatlandırmakta; ama hiçbir veri ve kaynağa atıf yapmamaktadır. Hâlbuki bu tarih Herakleios'un (610-641) Bizans'ı toparlayıp 628'te Sâsânîler'i kesin bir şekilde mağlup ettiği bir sürecin başlangıcıdır.¹⁰⁷ Dolayısıyla Hz. Muhammed'in hicreti ile bu zaferin herhangi bir alakası bulunmamaktadır.

3.6. Hicaz'da İslâm Devleti'nin Varlığı

¹⁰⁰ Meselâ bk. Âl-i İmrân 3/123-126.

¹⁰¹ Meselâ bk. el-Münâfikûn 63/1-8.

¹⁰² Meselâ bk. en-Nûr 24/11-22.

¹⁰³ Meselâ bk. el-Ahzâb 33/9-27.

¹⁰⁴ Meselâ bk. et-Tevbe 9/118-119.

¹⁰⁵ Bu konuda İzzet Derveze'nin kıymetli bir çalışması bulunmaktadır. Bk. İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011).

¹⁰⁶ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam Öncesi Arap-İran-Bizans Tarihi" (Erişim 23 Mayıs 2023).

¹⁰⁷ Detaylı bilgi için bk. Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 88-97.

Ateistlerin bazıları İslâm'ı tümünden reddetmek için onunla alakalı her şeyi kabul etmemeyi bir düstur haline getirmiştir. Örneğin, haci-haci.typepad.com adresli sitede yazılan bir metne göre Hz. Muhammed'in liderliğinde bir yönetim yoktur; onun yaşadığı dönemde İslâm henüz ortaya çıkmış değildir. Kur'ân henüz kutsallaştırılmamıştır.¹⁰⁸ Görüldüğü üzere yazı her şeyi tümünden reddetmeyi amaçlamaktadır. Hâlbuki vakıa tam tersidir. Örneğin Hz. Muhammed'in Herakleios'a gönderdiği mektup günümüze ulaşmıştır.¹⁰⁹ Dolayısıyla Mekke ve Medine'de devlet veya bir yönetimin olmadığını iddia etmek beyhudedir.¹¹⁰

4. Garânîk Olayı

Garânîk olayı, Mekke döneminde birinci ve ikinci Habeşistan hicreti arasında meydana gelen ve Habeşistan'da bulunan çok sayıda Müslümanın Mekke'ye dönmesine sebep olarak gösterilen tartışmalı bir konudur.¹¹¹ Bu hâdisе günümüzdeki bazı internet sitelerinde kasıtlı bir şekilde şeytan ayetleri diye ifade edilmektedir. Bunlardan turandursun.com ve kloroben.blogspot.com adresli sitelerde Garânîk olayı ile alakalı rivayetler, yapılan tenkit ve değerlendirmelere hiç yer verilmeden, kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde işlenmekte ve buradan hareketle Hz. Peygamber'in nübüvveti reddedilmeye çalışılmaktadır.¹¹²

İlk dönem kaynaklarından İbn İshâk'ın Yûnus b. Bükeyr (öl. 199/814) rivayetinde, İbn Sa'd'ın *Tabakât'*ında, Taberî'nin *Târîh'*inde (Seleme b. Fazl'ın (öl. 191/809) İbn İshâk rivayeti) ve *Câmi'u'l-beyân'*ında bu olaya dair rivayetler

¹⁰⁸ İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam Öncesi Bizans-Arap-Sasani-Mısır Tarihi" (Erişim 24 Mayıs 2023).

¹⁰⁹ Resûlullah'ın söz konusu mektubu için bk. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, 1/343-350.

¹¹⁰ İslâm'dan önceki Arap tarihinin de çok az bilindiği iddia edilmektedir. Bunda haklılık payı olsa da vakıa tamamen bu şekilde değildir. İslâm öncesi Arap tarihi hakkında değerli çalışmalar bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı hakkında İslâm tarihi kaynaklarında bilgiler bulunmaktadır. Bunun için Mahmut Kelpetin'in daha önce geçen *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan* adlı eserine bakınız. İlgili iddia için bk. İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam Öncesi Araplar".

¹¹¹ Olay Vâkıd'ye göre bi'setin 5. yılı Receb ayında gerçekleşmiştir. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/206.

¹¹² turandursun.com, "Ayetler Uydurma Mı?" (Erişim 11 Haziran 2023); Yüce Manitu, "Şeytan Ayetleri" (Erişim 02 Ağustos 2023).

yer almaktadır.¹¹³ Burada konuya dair rivayetlerin önemli bir kısmının siyer ve İslâm tarihinde meşhur âlimleri Zührî,¹¹⁴ Mûsâ b. Ukbe,¹¹⁵ İbn İshâk, Ebû Ma'ser es-Sindî (ö. 170/787)¹¹⁶ ve Vâkîdî'den¹¹⁷ gelmesi dikkat çekmektedir. Bunların dışında senedlerde İbn Abbâs (ö. 68/687), Ebû'l-Âliye er-Riyâhî (ö. 90/709), Saîd b. Cübeyr (ö. 95/713), Dahhâk b. Müzâhim (ö. 106/723),¹¹⁸ Muhammed b. Ka'b el-Kurazî (ö. 108/726 (?)), Muhammed b. Kays (ö. ?),¹¹⁹ Katâde (ö. 118/736), Süddî (ö. 128/745)¹²⁰ ve İbn Cüreyc (ö. 150/767)¹²¹ gibi önemli âlimler de bulunmaktadır. Hadis kaynaklarında ise olayla alakalı birkaç satırlık bilgi bulunmaktadır.¹²² Fakat bu bilgiler detay bakımından zayıf kalmakta ve bundan dolayı olay daha çok İslâm tarihi ve tefsir kitaplarındaki rivayetler bağlamında değerlendirilmek durumunda kalmıştır. Ayrıca rivayetler arasında olayın önemli detaylar hususunda ciddi farklılıkların olduğu

¹¹³ İbn İshâk, *Sîret*, 177-178; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/205-206; Taberî, *Târîh*, 2/337-341; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 17/662-667.

¹¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/206.

¹¹⁵ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*, thk. Abdülmü'tî Kal'acî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405), 2/285-291.

¹¹⁶ Taberî, *Târîh*, 2/340.

¹¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/205-206.

¹¹⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Tefsîru't-Taberî Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki (Kahire: Dâru Hicr, 1422), 16/606-608.

¹¹⁹ Taberî, *Tefsîr*, 16/603, 604-606.

¹²⁰ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebû Hâtim, *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419), 8/2502.

¹²¹ Taberî, *Tefsîr*, 16/603.

¹²² Meselâ bk. Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türki (Mısır: Dâru Hecer, 1419), 1/228; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 1/200; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Küfî İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, thk. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî ve Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 1/369; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/206, 352; 7/230, 271, 413; 13/404; 15/444; 24/206-208; 29/423-424; Dârimî, "Salât", 160 (2/918); Buhârî, "Sücdü'l-Kur'ân", 1 (2/40); 4 (2/41); "Menâkibü'l-ensâr", 29 (29 (5/45)); "el-Megâzî", 8 (5/75); "Tefsîru'l-Kur'ân", 4 (6/142); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.), "Mesâcid ve Mevâzî'u's-salât", 105 (1/405); Ebû Dâvûd, "Sücdü'l-Kur'ân", 3 (2/59); Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, ed. Hasan Abdülmünim Şiblî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421), 2/5.

nu belirtmek gerekmektedir. Genellikle bu olay Hac sûresinin 52. âyetinin iniş sebebi olarak değerlendirilmektedir.¹²³

Garânîk'in gerçekleştiğini kabul eden âlimler, bu olayın, Allah'ın yanlışı gidirmesiyle Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunduğunu, dolayısıyla Kur'ân'ın da her türlü dış etkenlere karşı muhafaza altında olduğunu gösterdiğini düşünmekte, buna ilave olarak ilâhî bir imtihan¹²⁴ olabileceğine dikkat çekmektedirler.¹²⁵ Ayrıca ilk dönem âlimleri vahye hâricî veya şeytânî bir müdahalenin Allah tarafından nesh/ilkâ edileceğinin farkında oldukları için bu olayın meydana gelmesini, Kur'ân'ın korunmuşluğuna zarar veren bir mesele olarak değerlendirmemişlerdir.¹²⁶ Garânîk rivayetlerini ve olayı tamamen reddeden ilk âlim hicrî altıncı asırda vefat eden Kâdî İyâz'dır (ö. 544/1149).¹²⁷ Ardından özellikle Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210)¹²⁸ ile beraber Garânîk olayını kabul etmeyen âlimler çoğalmaya başlamıştır.¹²⁹

Özellikle 20 ve 21. yüzyılda Garânîk olayını Müslüman âlim ve araştırmacıların büyük bir kısmı reddetmektedir. Bunun altında da İslâm'a düşman olan oryantalist ve benzeri akımların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Regis Blachere (1900-1973), Sir William Muir (1819-1905), Dozy (1820-1883), Huart (1854-1926), Rudi Paret (1901-1983), W. Montgomery Watt (1909-2006), Maxi-

¹²³ İsmail Hanoğlu, "Garanik Meselesinde Fahrüddin er Razi'nin Rasyonalist Tutumu ve Literalizm Eleştirisi", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2013), 58. Bu şekilde yapılan değerlendirme için meselâ bk. Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407), 3/165-166.

¹²⁴ Meselâ bk. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/165.

¹²⁵ Yunus Emre Gördük, "Bir Tefsir Problemi Olarak Garânîk", *Günümüz Tefsir Problemleri* (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2018), 247; Yunus Emre Gördük, "Tefsirde Rivayet-Yorum İlişkisi Üzerine Kronolojik Bir Analiz: Garânîk Olayı Örneği", *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* 5/1 (2018), 32.

¹²⁶ Bünyamin Okumuş, "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebevi Metinlerin Neshi ve Tebdili Meselesi (I)", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2010), 251.

¹²⁷ Kâdî İyâz'ın görüşü için bk. Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bita'rîfi hukûki'l-Mustafâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1399), 2/126-127.

¹²⁸ Râzî'nin görüşü için bk. Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1420), 23/237.

¹²⁹ Ali Rıza Gül, "Garânîk Kissasının Reddi Üzerinden Kur'an Savunusu: Ahmed Hamdi Akseki Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 351.

me Rodinson (1915-2004) ve Leone Caetani (1869-1935) gibi birçok oryantalist garânik olayını istismar etmiştir.¹³⁰ İngiliz vatandaşı Selmân Rüşdî'nin *Şeytan Ayetleri* adlı eseri de istismar amaçlı yazılan çalışmalardandır.¹³¹ Burada ele alınan köşe yazısı da bu amaçla yazılmış; derinliği olmayan bir metin olarak görünmektedir. Hâlbuki mesele İslâm dünyasında tartışmalı bir konudur. Ayrıca tartışmanın her iki tarafı da olayın Hz. Muhammed'in ismeti ve Kur'ân'ın korunmuşluğunu desteklediği görüşündedir. Yani ateistleri aslında burada ilgilendiren bir mevzu bulunmamaktadır. Modern dönemde Ahmed Hamdi Akseki ve Sabri Hizmetli gibi birçok araştırmacı konu hakkında detaylı çalışmalar yapmıştır.¹³²

Sonuç

Bu makalede dinlere karşı olan ateistlerin, İslâm dini özelinde Hz. Peygamber'in hayatının Mekke dönemine dair bazı iddiaları, siyer açısından gerektiği yerde detaylara inilerek değerlendirilmiştir. Ateistlerin bu döneme dair iddialarının genel amacının İslâm ve Hz. Peygamber'i tümünden reddetmeyi içerdiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı olsa gerek ele alınan konularda görüldüğü üzere, ciddi anlamda detaylı araştırmalarının olmadığı müşahede edilmektedir. Bu da onların inandırıcılığını ve bilimsel güvenilirliklerinin düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir.

¹³⁰ Muhammed Balbay, *Garanik Kıssası ve Oryantalist Yaklaşımlar* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 46-47.

¹³¹ Sabri Hizmetli, "Garânik Meselesi Üzerine", *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* III/2 (1989), 53-58; Gördük, "Bir Tefsir Problemi Olarak Garânik", 231.

¹³² Konu hakkında tafsilatlı bilgi için meselâ bk. Ahmet Hamdi Akseki, *Garanik efsanesi* (İstanbul: Birun Kültür Sanat Yayıncılık, ts.); Hizmetli, "Garânik Meselesi Üzerine"; Okumuş, "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı"; Gül, "Garânik Kıssasının Reddi Üzerinden Kur'an Savunusu"; Hanoğlu, "Garanik Meselesinde Fahrüddin er Razi'nin Rasyonalist Tutumu ve Literalizm Eleştirisi"; İsmail Cerrahoğlu, "Garânik Meselesinin İstismarcıları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXIV (1981), 69-91; Gördük, "Tefsirde Rivayet-Yorum İlişkisi Üzerine Kronolojik Bir Analiz"; Gördük, "Bir Tefsir Problemi Olarak Garânik"; Sevgi Tütün, "Yirminci Yüzyıl Müfessirlerinin Garanik Olayına Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 587-613; Balbay, *Garanik Kıssası ve Oryantalist Yaklaşımlar*; Mehmet Pehlivan, *Garanik Meselesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000).

Resûlullah'ın doğumu hususunda olduğu gibi bazı bilgiler saptırılmaya çalışılmaktadır. Çağdaş Hıristiyan kaynaklarında Hz. Muhammed ve İslâm'dan bahsedilmediği iddiası gibi bazı konularda ise kendilerini destekleyecek delillerin sunulmadığı müşahede edilmekte; yedinci yüzyılda Hicaz'da bir devletin olmadığı ileri sürülmesi gibi bazı önyargılarla olaylara bakıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada incelenen iddiaların büyük bir kısmı haci-haci.typepad.com adresli sitede, bir kısmı da kloroben.blogspot.com, turandursun.com ve turandursunbloglari.wordpress.com adresli sitelerde yer almaktadır. Diğer incelenen internet sitelerinde konuya dair herhangi bir iddia tespit edilememiştir. Ayrıca haci-haci.typepad.com adresli sitede İslâm'ın Hz. Peygamber'in getirdiği bir din olmadığı, Hz. Muhammed'in yaşamadığı ve Kur'ân'ın ilahî bir kitap olmadığı iddialarını destekleyecek tarzda çok sayıda yazıya yer verildiği belirtilmelidir.

Bu araştırmanın erişilebilen ateist internet siteleri çerçevesinde ve bir makale hacmi dikkate alınarak yapılması sebebiyle doğal olarak Hz. Peygamber'in hayatıyla alakalı tüm iddialar incelenememiştir. Çalışmada, sadece incelenen internet siteleri dikkate alındığında dahi ateistlerin Hz. Muhammed'in hayatının Medine dönemi, Dört halife ve Emevîler dönemi ile alakalı çok sayıda iddialarının bulunduğu görülecektir. Dolayısıyla bahsedilen dönemlerle alakalı iddiaların İslâm tarihi açısından ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmanın da yapılacak diğer çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî). *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*. ed. Seyyid Subhî el-Bedrî es-Sâmîrrâî vd. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 1408.

Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 2. Basım, 1403.

- Acarlıoğlu, Ahmet. "Câhiliye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi: İslam Tarihi Perspektifinden Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/1 (2019), 441-460.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421.
- Ahmed b. Hüseyin er-Remlî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Hüseyin b. Hasen el-Makdisî. *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. ed. Hâlid er-Rabât. 20 Cilt. Feyyûm: Dâru'l-Felâh, 1437.
- Akbaş, Ahmet. "Kur'an'da Zikredilen 'Evlat Öldürme' Olgusuna Dair Güncel ve Mesaj odaklı Bir Okuma". *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk, 6-8 Kasım 2020*. 829-849. İzmir: Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj San. ve Tic. A.Ş., 2021.
- Akdemir, Ferhat. "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18-19 (2005), 347-363.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *Garanik efsanesi*. İstanbul: Birun Kültür Sanat Yayıncılık, ts.. Erişim 04 Nisan 2022.
- Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: KURAMER, 2018.
- Ateizmderneği. "Ateizm Derneği Artık Yalnız Değildir". Erişim 25 Eylül 2023. <https://www.ateizmdernegi.org.tr/>
- Avcı, Casim. *İslâm-Bizans İlişkileri*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Avcı, Casim. *Muhammedü'l-Emîn Allah Resûlü'nün Peygamberlik Öncesi Hayatı*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Nuhabü'l-efkâr fî tenkîhi Mebâni'l-ahbâr fî şerhi Meâni'l-âsâr*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim. 19 Cilt. Katar: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuûnî'l-İslamiyye, 1429.

- Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Bağdatlı İsmail Paşa. *Hediyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Balbay, Muhammed. *Garânik Kıssası ve Oryantalist Yaklaşımlar*. Şanlıurfa: Haran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Delâilü'n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*. thk. Abdülmü'tî Kal'acî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şu'bü'l-îmân*. thk. Abdülalî Abdülhamîd Hâmid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî. *Müsned*. thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Edebü'l-müfred*. ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 3. Basım, 1409.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. Dâru Tavkî'n-Necât, 1422.
- Cerrahoğlu, İsmail. "Garânik Meselesinin İstismarcıları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXIV (1981), 69-91.
- Cevâd Ali. *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslâm*. 20 Cilt. Dâru's-Sâkî, 1422.
- Coşkun, İbrahim. *Ateizm ve İslam: Kelamî Açıdan Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım, 2018.

- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Dâru'l-Muğnî, 1421.
- Demircan, Adnan. "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti". *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* II/3 (2004), 9-30.
- Demirci, Kürşat. "Hristiyanlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/328-340. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Derveze, İzzet. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Mehmet Yolcu. 2 Cilt. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.
- Duygu, Zafer. *İslâm ve Hristiyanlık Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. 4 Cilt. Saydâ - Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî. *Kitâbü'l-Eğânî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Türâsî'l-'Arabî, 1415.
- Erdemci, Cemalettin vd. (ed.). *İslâm Düşüncesinde Ateizm Eleştirisi*. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- Fayda, Mustafa. "Siyer ve Megâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/319-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Fehd, Tevfik. "Lât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/107-108. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Gördük, Yunus Emre. "Bir Tefsir Problemi Olarak Garânîk". *Günümüz Tefsir Problemleri*. 229-250. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2018.
- Gördük, Yunus Emre. "Tefsirde Rivayet-Yorum İlişkisi Üzerine Kronolojik Bir Analiz: Garânîk Olayı Örneği". *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* 5/1 (2018), 1-38.

Gül, Ali Rıza. "Garânik Kıssasının Reddi Üzerinden Kur'an Savunusu: Ahmed Hamdi Akseki Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 1-37.

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Arap Mitolojik Figürleri". Erişim 24 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/04-i%CC%87slam-%C3%B6ncesi%CC%87-bi%CC%87zans-arap-sasani%CC%87-misir-tari%CC%87hi%CC%87/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Din Zorlamadır". Erişim 01 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/16-di%CC%87n-zorlamadir/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Erken İslam". Erişim 31 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/09-erken-i%CC%87slam/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam Dışı Kaynaklar Ve İslam'ın Başlangıcı". Erişim 27 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/07-i%CC%87slam-di%C5%9Fi-kaynaklar-ve-i%CC%87slamin-ba%C5%9Flangici/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam Öncesi Arap-İran-Bizans Tarihi". Erişim 23 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/03-i%CC%87slam-%C3%B6ncesi%CC%87-arap-i%CC%87ran-bi%CC%87zans-tari%CC%87hi%CC%87/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam Öncesi Araplar". Erişim 26 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/05-i%CC%87slam-%C3%B6ncesi%CC%87-araplar/

İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam Öncesi Bizans-Arap-Sasani-Mısır Tarihi". Erişim 24 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/04-i%CC%87slam-%C3%B6ncesi%CC%87-bi%CC%87zans-arap-sasani%CC%87-misir-tari%CC%87hi%CC%87/

- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam'ın Başlangıcı". Erişim 21 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/02-i%CC%87slamin-ba%C5%9Flangici/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam'ın Islahı Mümkün Müdür?" Erişim 03 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/49-i%CC%87slamin-islahim%C3%BCmk%C3%BCn-m%C3%BCd%C3%BCr/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Kur'an mucizeleri". Erişim 01 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/48-kuran-muci%CC%87zeleri%CC%87/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Kur'an Neden Yazılmıştır?" Erişim 01 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/19-kuran-neden-yazilmi%C5%9Ftir/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Muhammed Neden Yaşamamıştır". Erişim 31 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/14-muhammed-neden-ya%C5%9Famami%C5%9Ftir/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Muhammed Var mıdır?" Erişim 02 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/43-muhammed-var-midir/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Muhammed ve İslam Efsanesinin Başlangıcı". Erişim 31 Mayıs 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/10-muhammed-ve-i%CC%87slam-efsanesi%CC%87ni%CC%87n-ba%C5%9Flangici/
- Hâkim en-Nîsâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411.
- Halebî, Ebü'l-Ferec Nürüddîn Alî b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed. *es-Sîretü'l-Halebiyye: İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427.

- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halife eş-Şeybânî el-Basrî. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Süheyl Zekkâr. Dâru'l-Fikr, 1414.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., 2003.
- Hanoğlu, İsmail. "Garanik Meselesinde Fahrüddin er Razi'nin Rasyonalist Tutumu ve Literalizm Eleştirisi". *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2013), 55-67.
- Harman, Ömer Faruk. "Hübel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422.
- Hizmetli, Sabri. "Garânik Meselesi Üzerine". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* III/2 (1989), 40-58.
- İbn Ebû Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîru İbn Ebî Hâtîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. 13 Cilt. el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 2. Basım, 1419.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef*. thk. Kemal Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *Müsned*. thk. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî ve Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-Mu'cemü'l-müfehres ev tecrîdü 'esânîdi'l-kütübi'l-meşhûra ve'l-'eczâi'l-mensûra*. thk. Muhammed Şekkûr el-Meyâdinî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1418.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1379.

- İbn Hayr, Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbîlî. *Fehresetü İbn Hayr el-İşbîlî*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf ve Mahmûd Beşşâr 'Avvâd. Tunus: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2009.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-nebeviyye (el-Mektebetü'ş-şâmile)*. thk. Mustafa es-Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafız Şelebi. 2 Cilt. Kahire: Matba'atü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1375.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Sîretü İbn İshâk*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Ali Şîrî. 14 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'î t-Türâsî'l-'Arabî, 1408.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Men' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. İhsân Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1388.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr. *Kitâbü'l-Esnâm*. thk. Ahmed Zeki Paşa. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 4. Basım, 2000.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1399.
- Kâtip Çelebî, Mustafa b. Abdullah el-Kostantinî Hâcî Halife. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. 6 Cilt. Bağdat: Mektebetü'l-Müsennâ, 1941.
- Kelpetin, Mahmut. *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan*. ed. Mustafa Çağrıç. İstanbul: KURAMER Yayınları, 2016.
- Kettânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî. *er-Risâletü'l-müstetrafe li-beyânî meşhûri kütübî's-sünneti'l-müşerreffe*. thk. Muhammed el-Muntasır b. Muhammed ez-Zemzemî b. Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî. Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 5. Basım, 1414.

- Sarıçam, İbrahim. *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2007.
- Kutluer, İlhan. "İbnü'r-Râvendî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/179-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Mûsâ b. Ukbe, Ebû Muhammed Mûsâ b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Kureşî el-Esedî el-Medenî. *Megâzî seyîdînâ Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem*. thk. Muhammed et-Taberânî. 3 Cilt. Fas: Menşûrâtü'l-Beşîr Ben'atıyye, 2023.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, ts.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. ed. Hasan Abdülmünim Şiblî. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421.
- Okumuş, Bünyamin. "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebevi Metinlerin Neshi ve Tebdili Meselesi (I)". *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2010), 237-260.
- Oral, Murat. "Kur'ân'a Göre Kavimlerin İlahi Daveti İnkâr Gerekçeleri - Ateizm, Agnostisizm ve Deizm Bağlamında". *Güncel Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları*. 61-99. İstanbul: Kitâbî, 2023.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 8. Basım, 2015.
- Pehlivan, Mehmet. *Garanik Meselesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Poidevin, Robin Le. *Ateizm : İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 3. Basım, 1420.
- Sebeos. *The Armenian History attributed to Sebeos*. çev. R. W. Thomson. Liverpool: Liverpool University Press, 1999.

- Sezgin, M. Fuad. *Târîhu't-türâsi'l-'Arabî el-mücelledü'l-evvel el-cüz'ü's-sânî et-tedvînü't-târîhî*. çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî vd. Medine: Câmi'atü'l-Îmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1411.
- Siddîk Hasan Han, Ebü't-Tayyib Muhammed Siddîk Bahâdır Hân b. Hasen b. Alî el-Kannevcî. *Ebcedü'l-'ulûm*. Dâru İbn Hazm, 1423.
- Şâşi, Ebû Saîd el-Heysem b. Küleyb b. Süreyc. *Müsned*. thk. Mahfûzürrahman Zeynullah. 3 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1414.
- Şulul, Kasım. *Ana Hatlarıyla Siyer-i Nebi*. ed. Cevher Şulul. İstanbul: Ensar Neşriyat, 4. Basım, 2020.
- Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 5. Basım, 2013.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. İvezullah b. Muhammed vd. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân fî te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk ve silatü tarihi't-Taberî*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. 11 Cilt. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 2. Basım, 1387.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Tefsîru't-Taberî Câmiu'l-beyân fî te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1422.
- Taşpınar, İsmail. "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî (649-749) ve İslâm". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2001), 23-54.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd. *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Mısır: Dâru Hecer, 1419.
- Topaloğlu, Aydın. *Ateizm Çıkmazı*. Ankara: TDV Yayınları, 8. Basım, 2021.

- Turan Dursun Blogları. "Muhammed'in Öğretmenleri". Erişim 19 Aralık 2023. <https://turandursunbloglari.wordpress.com/2012/12/10/muhammed-in-ogretmenleri/>
- turandursun.com. "Ayetler Uydurma Mı?". Erişim 11 Haziran 2023. <https://turandursun.com/turan-dursun/turan-dursun-makaleleri/1153-ayetler-uydurma-m>
- turandursun.com. "İslam Öncesi Dönemde 'Kız Çocuklarının Diri Diri Gömüldüğü' Yalanı". Erişim 17 Haziran 2023. <https://turandursun.com/turan-dursun/turan-dursun-makaleleri/1163-islam-oencesi-doenemde-qkz-cocuklarnn-diri-diri-goemueldueueq-yalan>
- Tütün, Sevgi. "Yirminci Yüzyıl Müfessirlerinin Garanik Olayına Bakışı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 587-613.
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409.
- Vidinlioğlu, Saliha. "Ateist Sitelerin ve Sosyal Medya Hesaplarının Hz. Peygamber Algısı ve Hz. Peygamber'e Yöneltiltikleri Eleştiriler". *DİSAR: Din Sosyolojisi Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2022), 71-101.
- Vidinlioğlu, Saliha. *Türkiye'de Aktif Ateizm Savunucusu İnternet Siteleri ve Sosyal Medya Hesapları Üzerine Profil Çalışması*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Yenice, Ali R. "Şefkatin Donmuş Hali: Cahiliyede Annelerin Kız Çocuklarını Gömmesi". *Osmanlı'nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İpşirli Amağanı*. ed. Adem Koçal - Zeynep Berktaş. 2/511-516. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Yavuz. "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2003), 79-111.
- Yuhannâ ed-Dımaşkî, Yuhannâ b. Sercûn (Serge, Sargun) b. Mansûr b. Sercûn. *Saint John of Damascus Writings (The Fathers of The Church Series)*. çev. Frederic H. Chase. Washington: The Catholic University Of America Press, 1958.

- Yüce Manitu. "Alemlere Rahmet Olarak Gönderilen Resulullah". Erişim 02 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/08/islamda-kurandan-sonra-en-degerli.html>
- Yüce Manitu. "'İslam'dan Önce Araplar Allah'ı Bilmez, Putlara Tapardı.' Yalanı". Erişim 02 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2011/07/degerli-arkadaslar-islamdan-once.html>
- Yüce Manitu. "Şeytan Ayetleri". Erişim 02 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/04/seytan-ayetleri.html>
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. ed. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1424.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 2. Basım, 1407.